

KULTŪRINĖ VEIKLA JUNGIANTI BENDRUOMENES: TARPSEKTORINIO BENDRADARBIAVIMO MODELIS

Kristina Anulienė

Vytauto Didžiojo universitetas, Žemės ūkio akademija,
Kaimo plėtros administravimo studijų programa

ANOTACIJA

Didelę kultūrinę ir informacinę atskirtį Lietuvoje išgyvena senyvi, technologiškai mažiau raštingi, vieniši atokių vietovių gyventojai bei žmonės su proto ir psichosocialine negalia, gyvenantys ilgalaikės socialinės globos namuose. Šiame straipsnyje išanalizuojama kultūrinės veiklos įtaka kaimo bendruomenių, kultūros ir socialinių institucijų bendradarbiavimui, sukuriant tarpsektorinį bendradarbiavimo modelį. Diegiant tarpsektorinį bendradarbiavimo modelį svarbu kūrybiškai pritaikyti specialiosios leidinių serijos gamybą, atliepti sveikatos priežiūros ir socialines paslaugas teikiančių įstaigų klientų poreikius, kūrybiškai prisidėti prie kaimo bendruomenės kultūrinio verslumo stiprinimo.

Reikšminiai žodžiai: kaimo bendruomenė, socialinės paslaugos, tarpsektorinis bendradarbiavimas, kultūra.

IVADAS

Lietuvos kultūros politikos strategijoje, žyminčioje kultūros vystymo kryptis iki 2030 m., vienas iš uždavinių nukreiptas į tolygaus ir įvairių raiškos formų kultūros prieinamumo įvairioms visuomenės grupėms skatinimą. Šiame uždavinyje akcentuojama ne tik individualių reikmių įvairovė, bet ir netolygi prieiga bei netolygios galimybės naudotis kultūriniu turiniu. Nuo 2014 m. Lietuvoje įgyvendinama žmonių su negalia globos sistemos reforma. Ja siekiama kurti palankesnes globos sąlygas institucijose globojamiems beveik 7 tūkst. žmonių ir diegti naujas paslaugas bendruomenėje gyvenantiems žmonėms su negalia bei jų šeimoms. Dar 2014 m. Europos ekspertų perėjimo nuo institucinės globos prie globos bendruomenėje grupė savo ataskaitoje paskelbė, kad tinkamai valdoma globa, kurios ašimi yra bendruomenės įsitraukimas, užtikrina tinkamesnį ir kokybiškesnį žmonių su negalia poreikių patenkinimą. Vyriausybės programoje kultūros sričiai įtvirtintas ambicingas siekis, kad iki 2030 m. į kultūrines veiklas įsitrauktų 50 proc. šalies gyventojų.

Tačiau šalyje neišvystytas bendradarbiavimas tarp sektorių sąlygoja tai, kad visose žmogaus gerovei svarbiose srityse, vyrauja sektorinis požiūris. Neišnaudojamas didelis bendradarbiavimo potencialas, reikšmingas šalies ekonominei ir socialinei pažangai, tarp kultūros, švietimo, socialinių bei sveikatos paslaugų sričių.

Tyrimo objektas – tarpsektorinis bendradarbiavimas kultūrinėje veikloje.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti kultūrinės veiklos įtaką bendruomenių bendradarbiavimui, sukuriant tarpsektorinį bendradarbiavimo modelį.

Tyrimo metodika. Tyrimo metu buvo atlikta mokslinių šaltinių analizė, reglamentuojančių įstatymų, norminių dokumentų analizė, tarpsektorinio bendradarbiavimo stebėjimas, šio proceso analizė, grafinis vaizdavimas, gautų rezultatų apibendrinimas.

TARPSEKTORINIO BENDRADARBIAVIMO MODELIS KULTŪROS SRITYJE

Šiandieniniame globaliame pasaulyje yra susiduriama su vis naujais, kompleksiniais iššūkiais, kurių sprendimui nepakanka siauro sektorinio požiūrio. Horizontalaus, tarpinstitucinio bendradarbiavimo svarbą akcentuoja daug užsienio bei Lietuvos analitikų, taip pat šalies strategija „Lietuva 2030“ pabrėžia būtinybę kurti strategiškai pajėgią valdžią, kurios valdymo kultūra būtų

paremta bendradarbiavimo ir bendro sutarimo principais. „Viena iš esminių pokyčių iniciatyvų – užtikrinti, kad strateginiai sprendimai būtų priimami bendru sutarimu. (Jurkonienė, Karčiauskienė, 2016). Šiuolaikinėje visuomenėje stebimas augantis tarpsektorinių, naujų, padedančių spręsti aktualias visuomenės problemas, kultūros paslaugų poreikis (Stefanovič, 2019).

V. Lanskoronskis (2006) teigia, kad svarbu nepamiršti, jog kultūra yra kiekvienos visuomenės gyvybingumo prielaida, skatinanti sutelktumą bendram darbui, kurianti erdvę kiekvienam asmeniui atskleisti savo sugebėjimus ir talentus. Svarbu išlaikyti ir sustiprinti kūrybines tautos galias bei ugdyti poreikį kultūrai, sugebėjimą ja didžiuotis ir vertinti, nes kultūra – tai žmogaus gyvenimo būdą įprasminanti sfera, kurianti žmogiškąjį kapitalą.

Aiškėja, kad šiam siekiui realizuoti ir įtraukti sunkiausiai „pasiekiamus“ kultūros vartotojus, būtina pasitelkti vietos bendruomenes, kadangi kultūrinė veikla socialiniame kontekste atveria galimybes ne vien kalbėti apie problemas, bet ir pasiūlo priemones jas spręsti, prisidedant prie asmens ir bendruomenės gerovės stiprinimo. Kaimo bendruomenių organizacijų veiklos tikslų tyrimai (Poviliūnas, 2003; Gegužienė, Žiliukaitė, 2004; Pilipavičius, 2007) rodo, kad kaimo žmonės praranda bendrumo jausmą, o kasdienio gyvenimo rutina kuria uždaro gyvenimo būdą. Todėl siekiant padidinti kultūros prieinamumą institucinės globos paslaugų gavėjams ir vietos bendruomenės senyvo amžiaus žmonėms, Adakavo socialių paslaugų namai kartu su Lietuvos aklųjų biblioteka ir Adakavo kaimo bendruomene, sukūrė tarpsektorinio bendradarbiavimo modelį, padėsiantį skatinti bendrystę, sutelktumą ir savanorystę per kultūrą ir meninę saviraišką (1 pav.).

1 pav. Tarpsektorinio bendradarbiavimo modelis: bendras tikslas, bendra atsakomybė ir grįžtamojo ryšio užtikrinimas (sudaryta autorės)

Tarpsektorinio bendradarbiavimo modelio kūrime dalyvavo Lietuvos aklųjų biblioteka (toliau – LAB), Adakavo socialinių paslaugų namai (toliau – ASPN), Adakavo bendruomenė (1 lentelė).

1 lentelė. Institucijos, kurios dalyvavo tarpsektorinio bendradarbiavimo modelio kūrime

Institucijos pavadinimas	Vykdoma veikla
Lietuvos aklųjų biblioteka (toliau – LAB)	Valstybinė specialioji biblioteka, aptarnaujanti negalinčiuosius skaityti įprasto spausdinto teksto dėl sensorinių, fizinių, funkcinų ar kompleksinių ypatumų, kurių Higienos instituto duomenimis Lietuvoje yra apie 500 tūkst. LAB – specializuota leidybinė institucija, kurios parengti leidiniai garsiniu, DAISY formatais, Brailio raštu, bendradarbiaujant su kitomis institucijomis gaunami kino filmai, spektakliai su garsiniu vaizdavimu yra skelbiami LAB administruojamoje virtualioje bibliotekoje ELVIS, turinčioje beveik 15 000 leidinių pritaikytais formatais. Egzistuoja daug priežasčių, dėl kurių begalės žmonių negali skaityti įprastų knygų, tačiau ELVIS atveria kitas galimybes. Adakavo socialinių paslaugų namai yra ELVIS vartotoja ir turi galimybę savo gyventojus aprūpinti juos dominančiais garsiniais leidiniais (https://www.labiblioteka.lt/projektai/33).
Adakavo socialinių paslaugų namai (toliau – ASPN)	Viena iš 8 Lietuvoje socialinės globos pertvarkos reformai atrinktų įstaigų, kuri pagal įstaigos nuostatus turi užtikrinti socialinę globą nesavarankiškiems ar iš dalies savarankiškiems suaugusiems asmenims, turintiems negalią, senyvo amžiaus asmenims, sudaryti sąlygas asmenims gauti medicininės reabilitacijos, socialinės priežiūros paslaugas. Socialinių paslaugų namų stacionariame globos padalinyje ir grupinio gyvenimo namų padalinyje apgyvendinami asmenys, turintys proto negalią ir (ar) psichikos sutrikimų, dėl kurių jiems nustatytas nustatytas 0–40 procentų darbingumo lygis arba didelių ar vidutinių specialiųjų poreikių lygis (https://adakavosgn.lt/nuostatai/).
Adakavo bendruomenė	Pirmoji Tauragės apskrityje įsikūrusi bendruomenė, glaudžiai bendradarbiaujanti su ASPN organizuojant bendras kultūrines veiklas, įgyvendinant projektus. Pagrindiniai bendruomenės veiklos tikslai: tenkinti svarbiausius socialinius, kultūrinius, ūkinius bendruomenės narių poreikius, kurti saugią ir patogią gyvenamąją aplinką, puoselėti dvasines vertybes, dalyvauti įvairiose programose, projektuose, kitose veiklose, siekiant visokeriopos paramos bendruomenei. Bendruomenės veiklos sritys: ekonominė, socialinė, aplinkosauginė, kultūros, sporto ir švietimo (http://www.adakavobendruomene.lt/?page_id=4).

Bendradarbiavimo modelis – tai sutarimas ar konsensuso siekis, pagrįstas tarpinstituciniu bendradarbiavimu, susidedantis iš bendro tikslo, bendros atsakomybės už tikslo pasiekimą ir grįžtamąjį ryšį. Modelio išskirtinumu taps vietos bendruomenės įsitraukimas per kultūrą ir saviraišką – pagal specialiųjų leidinių rengimo metodiką bus išleisti vietos autorių kūriniai vietos tarpe. Vartotojams bus siūlomos jiems anksčiau neprieinamos paslaugos, teikiamos pažįstamose erdvėse. Tikimasi, kad atsivers galimybės kurti bendras Adakavo kaimo bendruomenės ir Adakavo socialinių paslaugų namų gyventojų patirtis. Tiesa, reikia konstatuoti, kad šio modelio įgyvendinimo iššūkiu tapo silpna vietos žmonių motyvacija įsitraukti į savanorystę. Dėl to būtina skirti išteklių ir laiko edukuojant vietos žmones apie savanorystės naudą, su pačia bendruomene ieškoti būdų, kaip neapleidžiant savo kasdienių įsipareigojimų (kurių kaimo žmonės turi labai daug), įsitraukti į savanoriškas veiklas.

Labai svarbi yra ir komunikacija bendruomenės viduje ir už jos ribų. Tik vykdant kryptingą bendruomenės veiklą galima sėkmingai integruoti kaimo gyventojus į aktyvų socialinį gyvenimą bei sudaryti prielaidas darniam kaimo vietovių vystymuisi (Aleksandravičius, Žukovskis, 2011)

Štai paviešinus žinią apie akciją „*Skaito kaimynas*“, prie Adakavo prisijungė aktyvūs Skaudvilės bendruomenės nariai. Sutelkus išteklius pavyko suorganizuoti kokybiškus bendruomenės renginius. Pastebėta, kad į bendruomenės švenčių organizavimą įsitraukę savanoriai pritraukė ir savo artimiausią aplinką (vaikus, kaimynus). Savanoriai iš Adakavo bei ASPN darbuotojai, savanoriškai dalyvavę programoje „*Skaito kaimynas*“, prisidėjo išplečiant socialinės įstaigos teikiamų paslaugų įvairovę. O tai, kad šie žmonės buvo iš vietinių

bendruomenių, pažįstantys aplinką, jos žmones ir situacijas, padrąsino ASPN klientus dalyvauti skaitymo/klausymo veiklose.

VEIKDYTOS PROJEKTO VEIKLOS

2021 m. LAB įgyvendino Lietuvos kultūros tarybos iš dalies finansuotą projektą „*Skaitinių valandėlė: paprasti garsiniai tekstai ypatingam skaitytojiui*“. Jo metu sukurta metodika, kuria vadovaujantis buvo parengta specialioji leidinių serija bei įvertintas šių leidinių poveikis senyvų ir proto negalią turinčių žmonių gerovei. Specialioji serija – tai įvairių žanrų kūriniai, specialiai parengti vartotojams, kurie ne tik negali skaityti įprastai, bet ir sekti/suvokti įprasto garsinio teksto. Specialiosios serijos leidiniai buvo taikomi teikiant slaugos paslaugas M. Marcinkevičiaus ligoninėje bei dienos užimtumo paslaugas dienos centre „Šviesa“. Apibendrinus šių leidinių naudojimo patirtį, nustatyta, kad jų taikymas teikiant sveikatos priežiūros bei socialines paslaugas darė teigiamą poveikį klientų gerovei bei buvo įvardytas tokio pobūdžio paslaugų stygius ir poreikis.

Taikant bendradarbiavimo modelį vykdytos šios veiklos:

- 1) bendruomenės telkimo renginys „*Adakavas – kūrybingas ir atviras. Giluminiai bendruomeniškumo klodai*“ skirtas įvadui į projektą: projekto idėjos, partnerių, veiklų plano pristatymas bei kultūrinė programa;
- 2) kompetencijų tobulinimo renginiai ASPN darbuotojams ir besidomintiems bendruomenės nariams: nuotolinis seminaras „*Madingos tendencijos: patogi aplinka ir prieinama informacija*“; seminarai ASPN gyventojams ir darbuotojams „*Kuo LAB gali būti naudinga Adakavo bendruomenei*“; „*Nuotolinių garsinių skaitymų rengimo metodika*“. Pristatyta virtualioji biblioteka ELVIS, pademonstruota, kaip ji veikia, paaiškinta kas ir kaip ja gali naudotis. Skatinama įgyvendinti savanorystės programą „*Skaito kaimynas*“ (surengta daugiau kaip 10 garsinių skaitymų ASPN gyventojams);
- 3) kultūriniai renginiai, skirti ASPN klientams ir vietos bendruomenei: „*Atverk duris, kaimyne*“, popietė „*Literatūrinis Adakavo ruduo*“, „*Adakavas – kūrybingas ir atviras*“, teminiai šventiniai bendruomenės renginiai;
- 4) specialiosios serijos kūrinių leidyba (4 CD, iš kurių 1 CD parengtas Tauragės regiono būdinga tarme: Adakavo (ir ne tik) žmonių kūryba, pašnekesiai, pasakojimai, etc.), sukurtų CD viešinimas pareiškėjo ir partnerių valdomais informacijos kanalais.

Multiplikuojant tarpinstitucinio bendradarbiavimo modelį kitose šalies vietovėse, specialioji leidinių serija pildoma tarmiškai parašytų leidinių kolekcija, reprezentuojančia įvairius etnografinius šalies regionus. Prieinamumą prie kultūros produktų užtikrins LAB administruojama virtuali biblioteka ELVIS, leidžianti registruotiems vartotojams gauti leidinius nepriklausomai nuo paslaugų teikimo lokacijos ar kūrinių egzempliorių skaičiaus.

IŠVADOS

1. Kultūrinė veikla, paremta tarpsektoriniu bendradarbiavimu yra visuomenės gyvybingumo prielaida, skatinanti sutelktumą bendram darbui, kurianti erdvę kiekvienam asmeniui atskleisti savo sugebėjimus ir talentus.
2. Bendradarbiavimas tarp Adakavo socialinių paslaugų namų, specialiosios bibliotekos ir vietos bendruomenės suteikia galimybę kurti naujas tradicijas – meninę ir kultūrinę saviraišką socialinei gerovei stiprinti, megzti vietokūros tinklus.
3. Diegiant tarpsektorinį bendradarbiavimo modelį svarbu kūrybiškai pritaikyti specialiosios leidinių serijos gamybą, atliepti sveikatos priežiūros ir socialines paslaugas teikiančių įstaigų klientų poreikius, kūrybiškai prisidėti prie kaimo bendruomenės kultūrinio verslumo stiprinimo.
4. Tikslinga tobulinti tarpsektorinio bendradarbiavimo modelį, kūrybiškai multiplikuoti kitose kaimo bendruomenėse, kuriose veikia socialinių paslaugų namai.

LITERATŪRA

1. Adakavo bendruomenė. – http://www.adakavobendruomene.lt/?page_id=44 [20 11 2022].
2. Adakavo socialinių paslaugų namai – <https://adakavosgn.lt/nuostatai/> [20 11 2022].
3. Aleksandravičius, A., & Žukovskis, J. (2011). Kaimo bendruomenių raida ir jų veiklos tikslai: siekiant darnumo visuomenėje. *Vadybos mokslas ir studijos-kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, (1), 7–1
4. Gegužienė, V., Žiliukaitė, R. (2004). Kaimiškųjų bendruomenių organizacijos: tyrimo rezultatų apžvalga –[http://www.bendruomenes.lt/downloads/structure/ataskaitakaimo bendruomeniuorganizacijos.pdf](http://www.bendruomenes.lt/downloads/structure/ataskaitakaimo_bendruomeniuorganizacijos.pdf) [2011 02 21].
5. Jurkonienė, I., Karčiauskienė, R. (2016). Esamos kultūros paslaugų plėtros galimybė (Doctoral dissertation, Vilniaus dailės akademija). – http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2016/10/ESAMASITUACIJA-12.23_Naujas-1.Pdf. [19 11 2022].
6. Lanskoronskis, V. (2006). Veiklos kultūros centruose poveikis bendruomenės gyvenimui (Doctoral dissertation, Lithuanian University of Educational Sciences). – <https://gs.elaba.lt/object/elaba:2082291/> [19 11 2022].
7. Lietuvos aklujų biblioteka – <https://www.labiblioteka.lt/projektai/33> [20 11 2022]. Pilipavičius, V. (2007). Bendruomenė ir bendruomeninės veiklos prielaidos // Vagos Nr. 77 (30). – Kaunas: LŽŪU leidykla Poviliūnas, A. (2003). Kaimo atskirties profiliai. – Vilnius: Kronta
8. Stefanovič, J. (2019). Socialinės apsaugos ir kultūros sektorių bendradarbiavimas: naujų tarpinstitucinio bendradarbiavimo situacijos Lietuvoje analizė. – <https://vb.vda.lt/object/elaba:38126836/> [19 11 2022].

CULTURAL ACTIVITIES UNITE COMMUNITIES: A MODEL OF INTERINSTITUTIONAL COOPERATION

SUMMARY

The deepest cultural and informational divide in Lithuania is currently experienced by elderly, technologically illiterate, lonely residents of remote areas and people with mental and psychosocial disabilities living in long-term social care homes. It is important not to forget that culture is a prerequisite for the vitality of every society, which promotes concentration for joint work and creates space for each person to reveal their abilities and talents. It is important to maintain and strengthen the creative powers of the nation and to develop the need for culture, the ability to be proud of and appreciate it, because culture is a sphere that gives meaning to a person's lifestyle and creates human capital. The object of the research is intersectoral cooperation in cultural activities. The aim of the research is to analyze the influence of cultural activities on the cooperation of communities, creating an intersectoral model of cooperation. When implementing an intersectoral cooperation model, it is important to creatively adapt the production of a special series of publications, respond to the needs of clients of institutions providing healthcare and social services, and creatively contribute to strengthening the cultural entrepreneurship of the rural community.

Keywords: Rural community, Social Services House, cooperation, culture.